

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СТВОРЕННІ МІЖНАРОДНОГО БІЛЛЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ

Бочарова Н. В.

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права
Університету імені Альфреда Нобеля*

Палєєва Ю. С.

*старший викладач кафедри права
Університету імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Питання правового регулювання Інтернету набувають все більшу актуальність в умовах розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій. Цифровізація соціуму проявляється в широкому застосуванні високошвидкісного індустріального Інтернету (internet of things), інтегрованих промислових мереж і штучного інтелекту, сервісів автоматичної ідентифікації, збору і обробки глобальних баз даних (big data), хмарних сервісів і обчислень (cloud computing), «розумних» робототехнічних комплексів (smart everything), в розвитку соціальних мереж, різноманітних IT-платформ і сервісів в цифровому середовищі. Нова цифрова реальність впливає на розвиток державних і суспільних інститутів, а також на правовий статус особи. Проблема захисту фундаментальних прав і свобод користувачів Інтернету стає умовою подальшого розвитку інформаційного суспільства, оскільки постійно зростає кількість людей, які пов'язані зі створенням, зберіганням, переробкою і розповсюдженням інформації. Крім того, інформаційне суспільство також створює нові права людини, так звані інформаційні права і свободи (digital rights), які охоплюють сукупність правомочностей людини у сфері застосування інформаційних технологій і сервісів, виробництва і забезпечення захисту інформації, а також доступу до Інтернету.

Умови транскордонності цифрового світу поставили питання про міжнародне законодавство щодо захисту прав людини у віртуальному просторі. Воно вирішуються перш за все у рамках міжнародних урядових організацій, таких, наприклад, як ООН та Рада Європи.

За умов відсутності кодифікованого міжнародного законодавства з кінця 90-х років 20 ст. з'являються спроби запропонувати суспільству різні варіанти Міжнародного білля про права людини в Інтернеті з боку різноманітних громадських об'єднань і організацій. За період з 1999 р. по 2015 р. дослідники нараховують біля 30 ініціатив такого роду [1].

Ці громадянські ініціативи в тій або іншій мірі пов'язані з ідеологією так званих кіберлібертаріанців і проголошеною їх лідером Джоном Барлоу «Декларацією незалежності Інтернету» [2], в якій Інтернет визначений як самостійний юридично значимий простір. Рух кіберлібертаріанців тісно пов'язаний з організацією Electronic Frontier Foundation (EFF) – міжнародною некомерційною групою із захисту цифрових прав, що базується в Сан-Франциско, Каліфорнія.

Головним постулатом кіберлібертаріанства є визнання принципової недоторканності кордонів індивідуальної та економічної свободи, значне розширення яких має стати нормою в інформаційному суспільстві. Для повноцінного використання всіх потенційних можливостей кіберпростору практично повинні виконуватися деякі обов'язкові умови. Це дотримання індивідуальної свободи активної особистості, добровільне співробітництво як основний принцип організації співтовариств усіх рівнів, усіяке заохочення творчої активності кожного члена такої спільноти, а також доступність самого кіберпростору для якнайширшого кола бажаючих. Кіберлібертаріанці виступають за використання технологій як засобу просування індивідуальних або децентралізованих ініціатив і зменшення залежності від центральних урядів.

Слідуючим кроком у підготовці і обґрунтуванні демократичних принципів побудови Інтернету стала Хартія народної комунікації (People's Communication Charter) створена професором Амстердамського університету С. Хамелінком (Hamelink) і відкрита для підписання на спеціальному веб-сайті [3]. Текст Хартії базується на сучасних правозахисних документах, а його 18 статей обґрунтовують такі положення функціонування комунікативного простору, як право на повагу, згідно з основними стандартами прав людини, такими як гідність, чесність, ідентичність та недискримінація, право доступу до каналів зв'язку незалежно від урядового або комерційного контролю, право на рівноправний доступ до інформаційних ресурсів.

Серед найбільш помітних і знаних сучасних виступів представників громадянського суспільства на захист прав людини в Інтернеті відмітимо Декларацію про свободу Інтернету (2012) (на захист свобод в Інтернеті), підписану низкою відомих організацій та приватних осіб, серед яких Amnesty International, Фонд електронних кордонів, Репортери без кордонів та Фонд Mozilla [4]. Декларація підтримує встановлення п'яти основних принципів інтернет-політики: 1) відсутність цензури в Інтернеті, 2) універсальний доступ до швидких і доступних мереж, 3) свобода підключення, спілкування, створення та інновацій через Інтернет, 4) захист нових технологій та інноваторів, чийми інноваціями зловживають користувачі, 5) використовувати право на конфіденційність та можливість користувача Інтернету контролювати інформацію про нього.

У березні 2006 р. була опублікована Хартія інтернет-прав, розроблена Асоціацією прогресивних комунікацій – однією з впливових організацій громадянського суспільства, які виступають за свободу кіберпростору

[5]. Хартія вважає, що здатність обмінюватися інформацією та вільно спілкуватися за допомогою Інтернету є життєво важливою для реалізації прав людини, як це закріплено у Загальній декларації прав людини (1948 р.). Оновлена версія Хартії з'явилась у 2020 р. Перегляд в основному мав на меті врахувати питання управління Інтернетом, підняті під час Всесвітнього саміту Організації Об'єднаних Націй з питань інформаційного суспільства (WSIS).

У рамках Європейського Союзу групою переважно німецьких інтелектуалів, політиків, науковців, журналістів і представників різних професійних груп був підготовлений текст Хартії фундаментальних цифрових прав Європейського Союзу (The Charter of Digital Fundamental Rights of the European Union) [6].

Новітня ініціатива (2019 р.) створення міжнародного регулюючого та правозахисного документу стосовно Інтернету пов'язана з ідеєю підписання так званого Інтернет-контракту (The Contract for the Web) в сенсі суспільного договору, який має зіграти роль конституції для кіберпростору [7]. Документ, розроблений творцем Всесвітньої павутини Тімом Бернерсом-Лі, може бути гарною основою для громадського компромісу: низка урядів поряд із громадськими організаціями та ІТ-компаніями вже до нього приєдналася. Він пропонує 9 принципів для держав, компаній та користувачів, дотримання яких зробить інтернет більш відкритим та прозорим [8].

Підсумовуючи, зазначимо, що за умов відсутності кодифікованого міжнародного законодавства з кінця 90-х років 20 ст. з'являються спроби запропонувати суспільству різні варіанти *Міжнародного біллу про права людини в Інтернеті* з боку різноманітних громадських об'єднань і організацій. Зміст найбільш відомих з них свідчить про тісний зв'язок новітніх підходів громадськості з усталеними правозахисними механізмами *Міжнародного біллу про права людини і Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод*. Таким чином, напрацювання офіційного і неофіційного характеру створюють необхідну нормативну базу і закладають методологічні підвалини подальшої роботи в сфері правового забезпечення прав людини в умовах інформаційного суспільства.

Література:

1. Gill L., Redeker D., Gasser U. Towards Digital Constitutionalism? Mapping Attempts to Craft an Internet Bill of Rights. The Berkman Center for Internet and Society at Harvard University. Research Publication No 2015-15. November 9, 2015. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2687120
2. John Perry Barlow. A Declaration of the Independence of Cyberspace. URL: <https://www.eff.org/cyberspace-independence>
3. People's Communication Charter text. URL: <http://www.pccharter.net/charteren.html>

4. Declaration of Internet Freedom. URL: <https://declarationofinternetfreedom.org/>

5. Internet Rights Charter. URL: <https://www.apc.org/en/pubs/about-apc/apc-internet-rights-charter>

6. De Gregorio G. The Rise of Digital Constitutionalism in the European Union (2019). International Journal of Constitutional Law, 2020 Forthcoming, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3506692>

7. Dennis Redeker. The Contract for the Web: The newest manifestation of digital constitutionalism? Völkerrechtsblog, 29 November 2019, doi: 10.17176/20191129-180645-0.

8. Повний текст *Контракту* див.: Contract for the Web. A global plan of action to make our online world safe and empowering for everyone. URL: <https://contractfortheweb.org>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-12>

**СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ПРО ХАРЧОВІ ПРОДУКТИ У СВІТЛІ ПОБУДОВИ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА,
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Бурило Ю. П.

*доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу міжнародного
приватного права та правових проблем євроінтеграції
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Розвиток сучасного громадянського суспільства в Україні має ґрунтуватися на правових засадах, закладених в Конституції України, зокрема на положеннях, закріплених у статті 3 Основного Закону, відповідно до яких людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Звідси випливає, що одним із пріоритетів діяльності держави та побудови громадянського суспільства України має бути створення належних умов для збереження (забезпечення) життя і здоров'я людини.